

La màquina del temps

Un projecte per a la reflexió entorn d'un nou ensenyament de l'arqueologia en el marc de la reforma del sistema educatiu

per Vicent Marí i Costa i Xavier Bartlett i Carceller

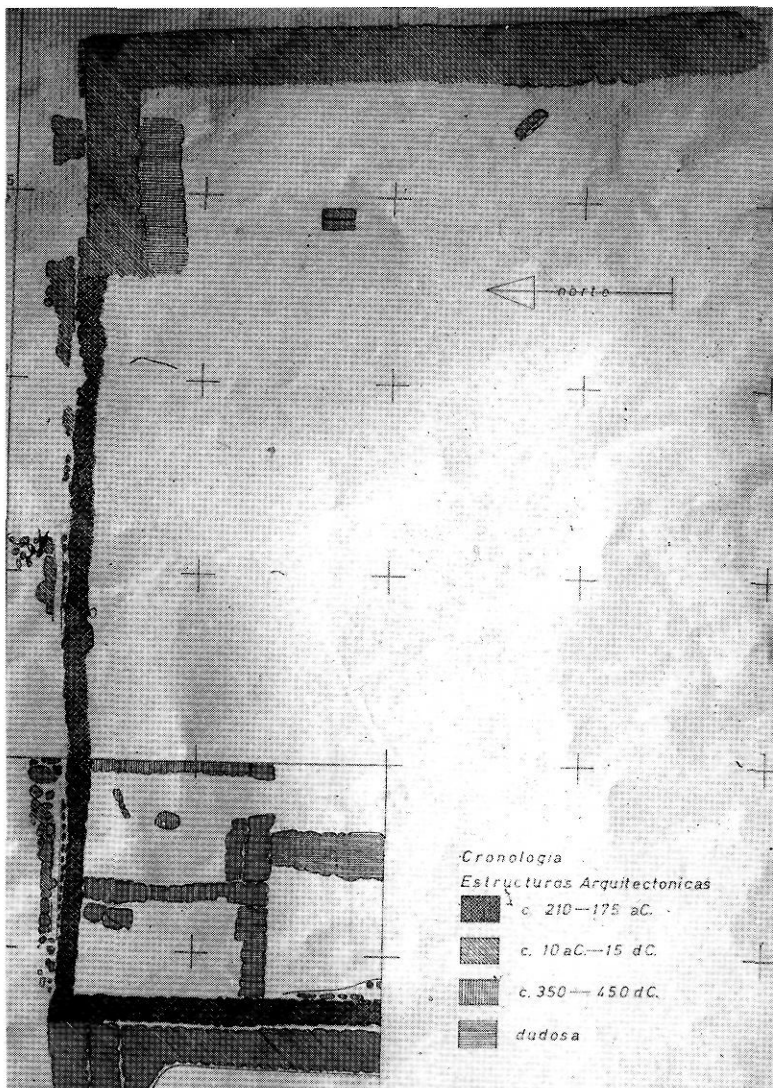
En els darrers temps s'ha produït un al·luvió de propostes en les programacions de ciències socials que no satisfan les exigències de ningú. En el fons tot s'ha reduït a noves consignes, a noves modes: ja no es parla de 'programes', sinó de programació; també es parla de 'curriculum', o 'disseny', però, en definitiva, la pràctica educativa no canvia.

El problema és, bàsicament, trobar una adequació entre les noves tendències teòriques de recerca i la difusió d'aquests conceptes a l'ensenyament. Si ens centram en l'estudi de períodes més llunyans en els temps —prehistòria, protohistòria, història antiga— ens adonarem que hi ha una notable distorsió de conceptes i objectius al voltant de l'arqueologia, que encara es presenta de manera superficial i més propera a la llegenda que al treball d'investigació rigorós. Per desgràcia, aquesta impressió es referma més amb la impossibilitat de conèixer quins són els mecanismes d'estudi que segueixen els investigadors en la seua tasca per comprendre els processos del passat, desvirtuant el sentit real de l'arqueologia.

Per aquest motiu és necessari dissenyar un seguit d'activitats on es puguin abraçar el món de la investigació i el món de l'ensenyament. Des d'aquest marc creim que *La màquina del temps* pot ser una proposta indicada per donar resposta a aquest buit didàctic en els plans d'estudis actuals.

Des d'un punt de vista pedagògic els objectius que proposarem estan directament articulats amb l'Ensenyament Secundari

La realització topogràfica d'un jaciment serveix per poder visualitzar els diferents moments d'ocupació (can Sorà, cala d'Hort. Sant Josep).

Obligatori¹ i a continuació resumim els trets fonamentals del projecte:

1. Identificar i analitzar les interaccions que les societats humanes estableixen amb els

seus territoris en la utilització de l'espai i en l'aprofitament dels recursos naturals.

2. Identificar i analitzar aquestes societats com el resultat de complexos i llargs processos de canvi que es projecten en el futur.

3. Valorar i respectar el patrimoni, assumint les responsabilitats que representa la seua conservació i millora.

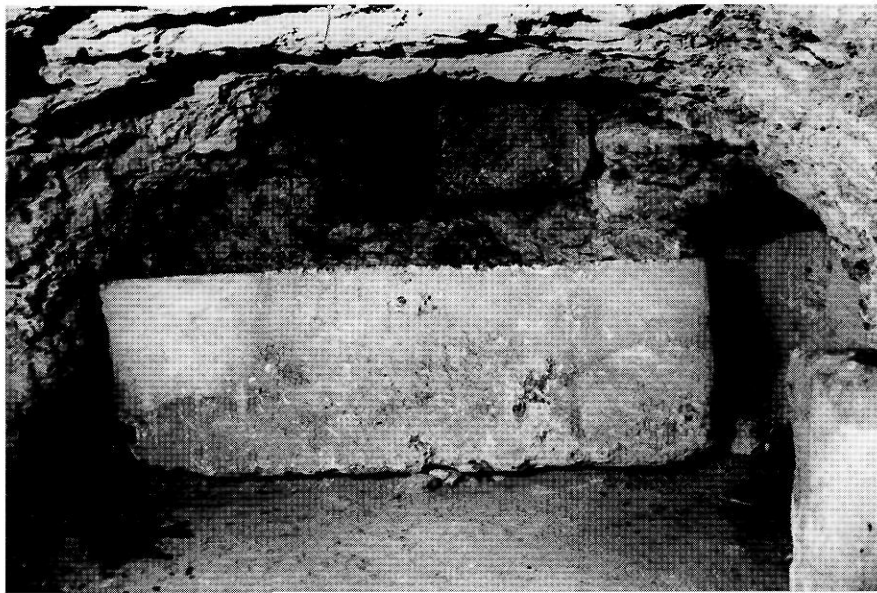
¹ *Educació Secundària Obligatòria. Currículo*. Edicions EDEBE. Barcelona 1992: 38-39.

4. Dur a terme estudis o petites investigacions aplicant els instruments i procediments de les ciències socials.

És a dir, que l'alumne ha de disposar d'una formació bàsica per conèixer l'evolució de les comunitats humanes i ser capaç de reconèixer i valorar les restes arqueològiques en tant que mitjà per a aquest coneixement. Per això, caldria aportar una pedagogia interactiva en la qual el mateix jove descobreixi els perquè de la recerca arqueològica i s'adoni de la importància d'aquesta disciplina científica. D'aquesta manera es pretén provocar una reacció positiva de valoració de tot allò que és patrimoni de tota la comunitat i que cal preservar com una riquesa cultural que defineix els signes d'identitat del nostre país.

Per realitzar aquesta tasca s'han elaborat un seguit de programes didàctics concebuts en dos nivells, un que abraçaria el primer i segon cicle de l'ensenyament obligatori secundari (12-16 anys), i un altre adreçat al batxillerat (16-18 anys), amb la intenció d'adaptar els continguts a les edats i formacions de cada etapa. Aquesta programació permetrà apropar als alumnes el treball de recerca, d'investigació històrica: utilitzar diverses tècniques i fonts d'informació pròpies dels historiadors, conèixer una sèrie

La rehabilitació del medi físic del passat pot ajudar a interpretar trets fonamentals de la societat antiga (cambra funerària del puig des Molins).

de fets, situar-los en el temps i relacionar-los, extreure'n conclusions, fer-ne interpretacions, comprendre els canvis produïts en un període de temps². Així doncs, *La màquina del temps* té com a objectiu aprofundir en aquests punts amb la intenció d'aconseguir un aprenentatge efectiu, ahora actiu i creatiu:

–Promoure l'interès pel coneixement del passat a través de:

2 *Marc Referencials de Programació. Experimentació Cicle 12-16. Desplegament Curricular Ciències Socials.* Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.

La meticulositat emprada en la tècnica arqueològica pot servir per interpretar i reconstruir aspectes de les societats passades (llar d'una habitació de can Corda, es Cubells. Sant Josep).

a) L'experiència que aquest passat és amb nosaltres, al nostre entorn, en forma de monuments, objectes o fòssils.

b) La comprensió que el present és 'fruit' d'aquest passat.

–Desenvolupar des d'una didàctica activa el concepte de patrimoni històric per modelar una actitud de l'alumnat davant de les interpretacions del passat que es donen al present. És a dir, s'educa per crear, en el millor dels casos, individus crítics i reflexius.

–Fer comprendre a l'alumne els processos i fenòmens que es produeixen a l'entorn que habiten al llarg del temps i que condueixen a la formació d'un patrimoni arqueològic.

–Utilitzar l'arqueologia 'experimental' com a àrea d'investigació on el present és emprat amb l'objecte de proporcionar observacions per a l'exacta interpretació del registre arqueològic.

–Aprendre a 'desxifrar' i transcriure la informació continguda a les restes materials observables per reconstruir la dinàmica de l'evolució de les societats humanes.

–Per acabar, aconseguir que l'alumne pugui reconèixer els objectes antics i identifiqui les diferents tecnologies, arts, arquitectura, etc., amb uns estadis històrics concrets, és a dir, transmetre-li el sentit diacrònic i sincrònic de totes les creacions materials que ha fet la humanitat al llarg del temps.

Totes aquestes consideracions s'apliquen en tres blocs didàctics

L'excavació arqueològica es pot utilitzar com un laboratori per entendre el treball de camp i per desenterrar el passat (can Corda, es Cubells, Sant Josep).

o mòduls, amb els dos nivells abans esmentats, tenint en compte que pel que fa als més joves s'ha d'incidir més en aspectes pràctics, més lúdics, i quant als més grans es pot oferir un treball més teòric, més carregat de conceptes³. Així, doncs, definirem aquests tres mòduls segons els continguts i procediments específics per a cadascun d'ells:

Introducció a l'arqueologia

En aquest mòdul es tracta d'assolir la comprensió de l'arqueologia com a ciència que estudia el passat a través de les seues restes i acostar els alumnes al seu entorn (no només com a marc geogràfic, sinó com un espai històric en el qual s'han desenvolupat, a petita escala, els mateixos grans processos que estudien a l'àrea d'Història).

La projecció comentada de diapositives, il·lustratives dels

punts bàsics del discurs serà el procediment emprat per tal que els alumnes aconseguixin els objectius aquí esmentats (per als dos nivells, amb vocabulari i enfocament adequats a cada cicle).

Tècnica arqueològica

En aquest apartat l'alumne serà introduït en la part tècnica, és a dir, concreció dels mitjans i procediments que fan servir els professionals per dur a terme una excavació (reconeixement i localització topogràfica del jaciment, la seua plasmació en plantes i seccions, la visualització i el dibuix dels materials associats al jaciment i el treball bibliogràfic). D'aquesta manera es pot apreciar tot el procés d'investigació fent especial referència a la interpretació de les dades.

Per al primer nivell es farà un simulacre d'excavació mitjançant grans capses de terres i materials diversos. L'alumne excavarà amb les eines adients i registrarà amb dibuixos i fitxes la dinàmica del seu experiment. Per al segon nivell, projecció comentada de diapositives sobre tots els processos de la tècnica arqueològica, que pot recolzar-se amb la mostra d'algunes eines de treball (estris per excavar, fitxes, aparells topogràfics, etc.).

Interpretació del passat

L'objectiu d'aquest mòdul és que l'alumne entengui millor el medi cultural i físic en què es troba immers. L'estudiant descobreix la cultura material com una experiència immediata en el jaciment i en el museu, cosa que li permetrà distingir el context històric de les diferents cultures materials.

Després del contacte real amb el món antic els alumnes treballaran a l'aula amb diapositives i fitxes que els permetin reconstruir les societats del passat a partir de la dinamització d'uns materials estàtics, és a dir, interpretant el registre arqueològic (per als dos nivells, amb els conceptes i mitjans adequats a cada etapa).

Creiem que amb un tipus de proposta de taller d'història/arqueologia com aquesta, aconseguirem convertir l'estudi de les societats antigues en una activitat dinamitzadora i enriquidora entre l'alumne i el seu propi passat.

Volem concloure aquest article assenyalant que no pretén ser un receptari d'activitats dins del marc de la Reforma del Sistema Educatiu, sinó una reflexió per poder presentar als alumnes una visió de la realitat en la qual els temes d'estudi puguin ser enfocats des de diferents angles sense perdre la creixent interrelació ciència/societat.

VICENT MARÍ I COSTA
XAVIER BARTLETT I
CARCELLER

BIBLIOGRAFIA ORIENTATIVA

AA.VV. (1987): *Archaeology as Education. Archaeological Review from Cambridge*. Vol. 6:2. Cambridge.

ARAGALL, A-CLAPÉS, A. (1987): El mètode arqueològic aplicat a la didàctica de les ciències socials. *Perspectiva Escolar*, núm 111. Publicacions Rosa Sensat. Barcelona. pàg. 38-41.

BARDAVIO A.-GONZÁLEZ, P. (1988): L'arqueologia a l'escola. *Perspectiva Escolar*, núm 130. Publicacions Rosa Sensat. Barcelona. pàg. 31-34.

CARBONELL, E. (1985): Prehistòria i Arqueologia com a factor social i pedagògic. *Guix*, núm 96. Serveis Pedagògics, Barcelona. pàg. 56.

³ Els conceptes estructurals de la disciplina com el sentit del temps històric (des de la cronologia fins a la simultaneïtat), la idea del procés, de continuïtat i canvi, d'obtenció d'informació a partir de fonts, de reflexió sobre com el coneixement històric es fa possible, l'establiment d'hipòtesis i la seua verificació, la causalitat, gairebé mai no són assolits per alumnes no universitaris.